

กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน
The Self-Defense Mechanism of School Administrators
in ASEAN

สุวรรณา สูดปรุก*

Suwanna Sudpruk,

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน**

Phramaha Yannawat Thitavaddhano

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับกลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน เป็นกลยุทธ์ที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เพื่อลดสถานะทางอารมณ์และรักษาจิตใจให้อยู่ในสภาพสมดุล เมื่อใช้แล้วจะทำให้เกิดความสะดวกใจ สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการบริหารไปสู่ยุคสังคมอาเซียน การบริหารจัดการสถานศึกษา บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ บทบาทในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป รวมถึงการจัดการความเครียดความวิตกกังวล การเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ได้ กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน ได้แก่ 1) กลไกป้องกันที่บรรลุดุติภาวะ 2) กลไกป้องกันแบบสู่สถานการณ์ 3) กลไกป้องกันแบบประนีประนอม 4) กลไกป้องกันแบบคาดการณ์ และ 5) กลไกป้องกันแบบเลียนแบบ

คำสำคัญ : กลวิธาน, การป้องกันตนเอง, ผู้บริหารสถานศึกษา, อาเซียน

* **
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Email: Oay.suwanna@gmail.com

Abstract

This article proposes the concept of the Self-Defense mechanism of school administrators in ASEAN. The purpose of this strategy is to reduce the emotional state and keep the mind in a balanced state for school administrators. After using, the peace is brought to the users and affected that the users can be able to handle the various situations. For situation example, the administrative policy changing for the ASEAN society, school management, the duty of school administrators. From above, the duty can be divided as follow: academic management, budget management, personal management, general management and including the stress and anxiety managing, dealing with the problems.

Keywords: Defense mechanisms, School Administrators, ASEAN

บทนำ

การศึกษา คือ การสร้างคนให้มีความรู้ ความสามารถมีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นมีลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม มีความพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อตนเองและสังคม มีความพร้อมที่จะประกอบการทำงานอาชีพได้ การศึกษาช่วยให้คนเจริญงอกงาม ทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และยังส่งผลต่อสังคมและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าทัดเทียมอารยประเทศได้ การจัดการศึกษาดังกล่าวจะเกิดขึ้นในสถานศึกษา ซึ่งมีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาสถานศึกษาจนเกิดผลสำเร็จตามเป้าประสงค์ได้

ผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารจัดการศึกษาและมีคุณลักษณะที่สำคัญทั้งในด้านวิชาชีพและส่วนตัวเพื่อดำเนินการให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายและจุดมุ่งหมายของการศึกษา ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จะเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลงในกระบวนทัศน์ทางการบริหารในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมอาเซียน (ASEAN) หรือสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(Association of Southeast Asian Nation) ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของประเทศสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน เวียดนาม ลาว พม่า และกัมพูชา โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ และการบริหาร และเพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในรูปแบบของการฝึกอบรมและการวิจัยและส่งเสริมการศึกษาด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งจะนำไปสู่การเสริมสร้างให้ประชาชนในอาเซียนมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดี ฉะนั้นความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคปัจจุบันจะต้องเป็นผู้นำและปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น รวมถึงปรับตัวให้รับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีอาชีพ ซึ่งการปรับตัวนั้น เป็นการปรับกายและใจให้อยู่ในสังคม ในสภาวะแวดล้อม และในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีความสุข ในทางจิตวิทยาการปรับตัวเป็นขบวนการที่บุคคลแสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยร่างกายจะแสดงปฏิกิริยาออกมาในรูปแบบต่าง ๆ นั้น เรียกว่า กลวิธานในการป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) (นิภา นิธิยาน, 2559)

กลวิธานในการป้องกันตนเอง (Defense Mechanism) เป็นกลยุทธ์ที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อลดสภาวะทางอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยการบิดเบือน ปฏิเสธ และหลีกเลี่ยงสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อได้ใช้แล้วบุคคลนั้นจะรู้สึกสบายใจขึ้น สามารถรักษาสมดุลในจิตใจไว้ได้ในระดับหนึ่ง แต่ถ้านำไปใช้ทุกเรื่องจนเคยชินเป็นนิสัยจะเป็นผลเสียต่อบุคลิกภาพได้ เพราะกลวิธานในการป้องกันตนเองเป็นการต่อสู้และป้องกันตนเองจากสถานการณ์ความเป็นจริงที่ไม่สามารถจะยอมรับได้ ดังนั้นถ้าใช้มาก ๆ อาจทำให้บุคคลนั้นมีบุคลิกภาพที่ไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงกับสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนได้ (เต็มศักดิ์ คทวณิช, 2546)

จากความสำคัญดังกล่าว บทความนี้จะนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับกลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน โดยมีรายละเอียดของบทความประกอบด้วย กลวิธานการป้องกันตนเอง บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียนตามลำดับ

กลวิธานการป้องกันตนเอง

กลวิธานการป้องกันตนเอง (Defense mechanisms) เป็นกลยุทธ์ที่บุคคลใช้เพื่อรับมือกับสถานการณ์ ความเครียด ความวิตกกังวลที่เกิดขึ้น โดยสร้างความสมดุลภายในจิตใจ ทำให้บุคคลอยู่ในสภาพที่สามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ สามารถจำแนกได้หลายประเภททั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งกลวิธานการป้องกันตนเองบางประเภทหากนำมาใช้มากเกินไปจนติดเป็นนิสัยก็อาจส่งผลเสียต่อบุคลิกภาพได้

จำลอง และพริ้มเพรา ดิษยวณิช ได้กล่าวถึงกลวิธานการป้องกันตนเองไว้ว่าเป็นสภาวะทางจิตใจเมื่อมีสภาวะที่คับขัน หรือเหตุการณ์ที่บีบคั้นโดยร่างกายจะแสดงปฏิกิริยาออกมาในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เหนื่อยล้า ตกใจ เหงื่อออก ส่วนสภาวะทางจิตใจนั้นมิได้ส่งผลต่อร่างกายทางตรง แต่เป็นกระบวนการทางความรู้สึกที่ตระหนักถึงภัยอันตรายจากสถานการณ์บางอย่าง แบ่งเป็น

1. กลไกป้องกันที่บรรลุมaturity (Mature Defenses) เป็นกลไกทางจิตที่ถือว่ามึระดับสูงที่สุดตรงกับระดับ I ใน DSM-IV เมื่อใช้แล้วจะนำไปสู่การปรับตัว และการมีสุขภาพจิตดี มักก่อให้เกิดศักดิ์ศรี และความภูมิใจแห่งตน

2. กลไกป้องกันแบบโรคประสาท (Neurotic Defenses) เป็นกลไกทางจิตที่มีการปรับตัวไม่ดีเท่ากลุ่มแรกและทำให้เกิดความไม่สบายใจบางอย่าง โดยเฉพาะอาการของโรคประสาทกลไกในกลุ่มนี้เทียบได้กับกลไกป้องกันระดับ II

3. กลไกป้องกันแบบไม่บรรลุมaturity (Immature Defenses) เป็นกลไกป้องกันทางจิตที่นำไปสู่ความไม่สบายใจอย่างรุนแรง และมักก่อให้เกิดผลเสียต่อผู้อื่นด้วย เป็นกลไกทางจิตที่สัมพันธ์กับวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ที่ยังไม่บรรลุมaturity และพวกที่มีบุคลิกภาพแปรปรวน

4. กลไกป้องกันแบบโรคจิต (Psychotic Defenses) เป็นกลไกทางจิตเพื่อจัดการกับความขัดแย้ง และความวิตกกังวลในระดับต่ำที่สุด ใช้แล้วมักทำให้เกิดการปฏิเสธ (denial) และการบิดเบือน (distortion) ความจริงภายนอก เป็นกลไกที่พบได้บ่อยในความฝัน จินตนาการในเด็กและผู้ป่วยโรคจิต

ธัญญาภัทร์ เลิศจันทรากร ได้แบ่งประเภทของกลวิธานในการป้องกันตนเองไว้ 15 ตัว โดยจำแนกได้ 3 ประเภท ดังนี้

1. แบบสู้สถานการณ์ หรือแบบสู้ปัญหา (Aggressive Reaction) แบบสู้สถานการณ์ หรือแบบสู้ปัญหา หมายถึง วิธีการปรับตัวแบบเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่เป็นปัญหา ซึ่งเป็นได้ทั้งในรูปแบบการสร้างสรรค์หรือการทำลาย ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นลักษณะย่อยได้ ดังนี้ ก้าวร้าวทางตรง (Direct Aggression) ก้าวร้าวทางอ้อม (Indirect Aggression)

2. แบบประนีประนอมสถานการณ์ (Compromise Reaction) แบบประนีประนอมสถานการณ์เป็นกลวิธานที่มีลักษณะแบบพบกันครึ่งทาง จะสู้ก็ไม่ใช่ หนีก็ไม่เชิง จึงเป็นรูปแบบที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้วิธีการใหม่ เปลี่ยนความต้องการหรือเป้าหมายใหม่ สามารถแยกย่อยได้ดังนี้ การกล่าวโทษผู้อื่น (Projection) การหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Rationalization) แบบองุ่นเปรี้ยว (Sour Grape Reaction) แบบมะนาวหวาน (Sweet Lemon Reaction) การทำตามอย่าง (Identification) การชดเชย (Compensation) การทดแทน (Substitution) การทดเทิด (Sublimation) ปฏิกริยากลับเกลื่อน (Reaction Formation)

3. แบบหนีสถานการณ์ หรือหนีปัญหา (Withdrawal Reaction) หมายถึง วิธีการปรับตัวโดยใช้วิธีการทำให้ตนเองพ้นไปจากปัญหาหรืออุปสรรคที่เป็นต้นเหตุของความทุกข์ กลวิธานแบบหนีสถานการณ์นี้ได้แก่ การเก็บกด (Repression) ฝันกลางวัน (Day Dreaming) การถดถอย (Regression) การหนีสถานการณ์ที่ร้ายแรง ไปสู่การป่วยทางกาย (Conversion) การปฏิเสธไม่ยอมรับความเป็นจริง (Denial of Reality) การแยกตัวออกจากสังคม (solation) (ธัญญาภัทร์ เลิศจันทรากร, 2562)

โมนอย อภิศักดิ์มนตรี ได้กล่าวถึงประเภทของกลวิธานการป้องกันตนเองไว้ 20 ประเภทได้แก่

1. การเก็บกด (Repression) การที่บุคคลเผชิญกับสถานการณ์ที่ทำให้รู้สึกขมขื่น ผิดหวัง และประสบการณ์บางอย่างที่ตนไม่พอใจ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมเพื่อไม่ให้จดจำความรู้สึกเหล่านี้และเปลี่ยนเป็นการลืมส่งผลให้บุคคลนั้นไม่สามารถจดจำ

เหตุการณ์เหล่านั้น ซึ่งจะส่งผลให้บุคคลสามารถป้องกันการกระทบกระเทือนทางจิตใจ แต่แท้จริงแล้วความรู้สึกนั้นยังคงอยู่ ตัวอย่างเช่น โจรผู้ได้บังคับบัญชาอย่างรุนแรงจนจำ หรือนึกชื่อคนนั้นไม่ได้หรือนึกหน้าไม่ออก

2. การบิดเบือนความจริง (Rationalization) การที่บุคคลให้เหตุผลอื่นเพื่อกลบเกลื่อนเหตุผลที่แท้จริงสำหรับการกระทำของตน การหาเหตุผลที่ตนรู้สึกว่าได้ และเป็นที่ยอมรับของสังคมแทนเหตุผลที่แท้จริงของพฤติกรรมบางอย่าง บางครั้งการกระทำเช่นนี้มีจุดประสงค์เพื่อรักษาชื่อเสียงของตนเองเอาไว้ไม่ให้รู้สึกเสียหน้าหรืออับอายคนอื่น เช่น ผู้บริหารตั้งความหวังว่าจะพัฒนาอาคารสถานที่ให้สวยงามภายใน 1 เดือน แต่งบประมาณไม่พอจึง ให้เหตุผลว่าต้องค่อยๆทำไปทีละส่วนก่อน

3. การขีดทอดผู้อื่น (Projection) การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมตำหนิ หรือกล่าวโทษผู้อื่นว่าเป็นต้นเหตุเมื่อเกิดปัญหา หรือข้อขัดแย้งขึ้น ซึ่งจะช่วยขจัดความกดดันหรือช่วยแบ่งเบาความกังวลออกไป เช่น นักเรียนมาโรงเรียนสายบ่อย ผู้บริหารกล่าวโทษการจราจรว่าเป็นสาเหตุให้นักเรียนมาสาย แทนที่จะมองว่าโรงเรียนขาดการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

4. การเคลื่อนย้าย (Displacement) การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมระบายอารมณ์ที่หงุดหงิดและขุ่นมัวที่เกิดขึ้นเนื่องจากบุคคล หรือสถานการณ์อย่างหนึ่งไปสู่สิ่งอื่น ๆ ส่งผลให้ความรู้สึกเครียด อึดอัด ผ่อนคลาย เช่น หงุดหงิดจากปัญหาส่วนตัวแล้วมาลงกับผู้ใต้บังคับบัญชา

5. การทำปฏิกิริยาตรงข้าม (Reaction Formation) การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่ตรงกันข้ามกับความรู้สึกที่แท้จริงในใจเป็นการสร้างเจตคติและการกระทำขึ้นใหม่ในทางที่ตรงกันข้ามกับความต้องการที่แท้จริง คล้ายสำนวนไทย “หน้าเนื้อ ใจเสือ” เช่นส่วนตัวไม่ชอบครูคนนี้ แต่จำเป็นต้องร่วมงานกัน จึงแสร้งเป็นทำดีเพื่อให้งานดำเนินไปได้

6. การถดถอย (Regression) การบุคคลหาทางแก้ปัญหาและผ่อนคลายความเครียดไม่สำเร็จ ก็มักจะหวนกลับไปหาวิธีการดั้งเดิมที่ตนจำได้ว่าใช้ได้ผลดีในอดีต

เช่น มีอุปสรรคในการจัดการความขัดแย้งระหว่างครูในโรงเรียน จึงหันกลับไปใช้ชีวิตในอดีตตอนที่เคยทำสำเร็จ

7. การแยกตัวเองตามลำพัง (Isolation) การที่บุคคลมีพฤติกรรมหลบหนีไปให้พ้นจากสถานการณ์นั้น โดยแยกตัวเองออกไปเสียเลยจากเหตุการณ์หรือสิ่งนั้น ๆ จะช่วยผ่อนคลายความเครียดได้ เช่น ตนเองมีความเครียด ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ จึงเลือกหลบหนีให้พ้น แทนที่จะเผชิญแก้ปัญหา

8. การฝันเพื่อง (Fantasy) การที่บุคคลใช้จินตนาการในสิ่งที่ไม่สามารถทำได้ในชีวิตจริง เพื่อปลดปล่อย หรือลดทอนอารมณ์เครียดออกไป เช่น เกิดความเครียดแล้วไม่สามารถจัดการได้ จึงนั่งจินตนาการในความคิดว่าตนเองจัดการปัญหาได้

9. การทดเทิด (Sublimation) การที่บุคคล เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และอารมณ์ที่ให้โทษมาสู่คุณประโยชน์ เป็นการประนีประนอมกับสถานการณ์ เท่ากับเป็นการเปลี่ยนแรงจูงใจที่สังคมไม่ยอมรับมาสู่พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่น เป็นคนก้าวร้าว แต่เปลี่ยนความก้าวร้าวเป็นการแสดงจุดยืนที่เข้มแข็งให้สาธารณชน

10. การเลียนแบบ (Identification) การที่บุคคลการเลียนแบบพฤติกรรมทัศนคติ ค่านิยม ของบุคคล หรือสิ่งของที่ตนชื่นชอบ โดยการพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความรู้สึกทางจิตใจเพื่อช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของตัวเองโดยอาศัยความสำเร็จของบุคคลอื่น ตัวอย่าง เช่น นำคำพูด หรือท่าทีของผู้ที่เลื่อมใสมาแสดงเมื่อเผชิญกับภาวะไม่สบายใจหรือความตึงเครียดเพื่อให้เหตุการณ์ผ่านไปได้ด้วยดี

11. การปลดปล่อย (Undoing) การที่บุคคลกระทำบางอย่างที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อลบล้างการกระทำเดิมการขจัดความคิด ความรู้สึก ความจำในอดีตที่ไม่พึงปรารถนา หรือความกลัวออกไปจากจิตสำนึก เช่น รู้สึกผิดที่เคยพูดจารุนแรงจนลูกน้องเสียใจ ต่อมาจึงหาของทดเชยความรู้สึกผิดที่ตนเคยทำไว้

12. การคาดการณ์ (Anticipation) การที่บุคคลคาดการณ์หรือการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีเหตุผล สำหรับปัญหาหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นกลไกทางจิตที่มีทิศทางไปสู่เป้าประสงค์และมีการวางแผนอย่างรอบคอบในการเผชิญกับสิ่งที่น่ากลัว และผลที่ไม่ดีที่จะตามมาด้วย เช่น รู้ว่าจะเกิดผลกระทบต่อ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หากไม่จริงจังเข้มงวดต่อ กระบวนการจัดการเรียนการสอน
ของครู

13. การเห็นประโยชน์ผู้อื่น (Altruism) การกระทำที่มีหลักการหรือแนวปฏิบัติเพื่อเห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นที่ตั้ง และการกระทำเช่นนี้ต้องไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแต่ตนเองด้วย

14. อารมณ์ขัน (Humor) การที่บุคคลใช้อารมณ์ที่ตลกขบขันเพื่อแสดงความรู้สึกหรือความคิดออกมาโดยที่ตนก็ไม่รู้สึกอึดอัดและเป็นผลดีต่อผู้อื่นเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความพอใจทั้งต่อตนเองและผู้อื่น บางครั้งความตลกขบขันอาจช่วยทำให้คนเราคลายเครียด เช่น เมื่ออยู่ในการประชุมที่บรรยากาศตึงเครียดไม่สามารถหาทางออกกับปัญหาได้ จึงหันไปใช้อารมณ์ที่ตลกขบขันเพื่อลดความตึงเครียด

15. การกดระงับ (Suppression) การที่บุคคลพยายามลึบที่เป็นกระบวนการของจิตสำนึก และเกิดขึ้นโดยตั้งใจบางครั้ง เช่น ฉันทู้สึกโกรธและผิดหวังแต่ไม่ยอมให้ความรู้สึกนั้นมาเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน

16. การใช้เขาวนปัญญา (Intellectualization) การที่บุคคลใช้เหตุผลเข้าข้างตนเพื่อหลีกเลี่ยงประสบการณ์ทางอารมณ์ เป็นการที่บุคคลใช้แนวคิดเกี่ยวกับเขาวนปัญญาเพื่อหลีกเลี่ยงความรู้สึกความรู้สึกบางอย่างที่ทำให้ไม่สบายใจ เช่น วิเคราะห์หาสาเหตุ หรือหาเหตุผลมาอธิบายถึงการที่นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ตกต่ำทั้งที่ลึกๆในใจนั้นผิดหวัง

17. การชดเชย (Compensation) การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมทดแทนในสิ่งที่ตนขาดไปเป็นแบบที่คนเราหาทางแสดงพฤติกรรมชดเชยในด้านที่ตนรู้สึกต่ำต้อยหรือจุดอ่อนของตัวเอง เพื่อช่วยอำพรางและปิดบังข้อบกพร่อง ซึ่งช่วยบรรเทาความรู้สึกวิตกกังวลใจ เช่น เป็นคนที่พูดไม่เก่ง แต่พยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าทำงานได้มีประสิทธิภาพ หรือทำงานได้รวดเร็ว

18 การปฏิเสธ (Denial) การที่บุคคลจัดการกับความขัดแย้งทางอารมณ์หรือสิ่งทำให้เกิดความเครียดทั้งภายในหรือภายนอก โดยการปฏิเสธที่จะรับรู้บางสิ่ง

ทำให้รู้สึกปวดร้าวจากความจริงที่เกิดขึ้น และความรู้สึกส่วนตัวที่ไม่อยากให้ผู้อื่นรู้ เช่น ปิดตา เบือนหน้า ไม่อยากพูดถึง หรือทำเป็นไม่สนใจเรื่องที่ไม่อยากพูดถึง

19. การแสดงออกด้วยการกระทำ (Acting out) การที่บุคคลแสดงออกของความขัดแย้งทางอารมณ์ ไปเป็นการกระทำแทนที่จะเป็นคำพูด หรือการแสดงออกทางอารมณ์ หรือพฤติกรรมก้าวร้าว ซึ่งเจ้าตัวก็ไม่ทราบถึงความหมายของการกระทำ เช่นนั้น เช่น โมโหหัวฟัดหัวเหวี่ยง ตีอกชกหัว เตะเก้าอี้ โยนแจกันทุบทีวี ทำลายข้าวของ

20. ความก้าวร้าวโดยอ้อม (Passive aggressive) การที่บุคคลจัดการกับความขัดแย้งทางอารมณ์ หรือสิ่งทำให้เกิดความเครียดทั้งภายในหรือภายนอก โดยการแสดงความก้าวร้าวที่มีต่อผู้อื่นโดยอ้อม เมื่อดูภายนอกจะแสดงลักษณะของการยินยอมหรือการเชื่อฟัง ซึ่งเป็นการปกปิดความต้านทาน ความขัดเคืองหรือความไม่เป็นมิตรภายในเอาไว้คล้ายๆ ว่าเป็นคนดีใจ (โมนอย อภิศักดิ์มนตรี, 2557)

จากแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธานการป้องกันตนเองข้างต้น สามารถสรุปประเภทของกลวิธานการป้องกันตนเองที่ผู้บริหารมักจะใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้ 5 ประเภท ดังนี้ 1) กลไกป้องกันที่บรรลุลุทธิภาวะ 2) กลไกป้องกันแบบผู้สถานการณ์ 3) กลไกป้องกันแบบประนีประนอมสถานการณ์ 4) กลไกป้องกันแบบคาดการณ์ 5) กลไกป้องกันแบบเลียนแบบ

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาถือเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญที่สุดในสถานศึกษาที่จะสามารถบันดาลให้หลักสูตรและการเรียนการสอนในโรงเรียนเกิดขึ้นได้สำเร็จอย่างสมบูรณ์ครบถ้วนในกระบวนการ และเมื่อโลกมีความเจริญก้าวหน้า เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งมีผู้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

จิราภา เพียรเจริญ กล่าวว่า ผู้บริหารมีบทบาทในการบริหารจัดการเรียนรู้ โดยยึดหลักการแนวคิดและจุดเน้นของการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยเป็นผู้กำหนดนโยบาย กระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบครบวงจร ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด (จิราภา เพียรเจริญ, 2556)

สุนทร โคตรบรรเทา กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารการศึกษามี้อาชีพ ในยุคปฏิรูปการศึกษา ที่มีการเปลี่ยนแปลงบริบทต่าง ๆ ไปอย่างมากมายในปัจจุบัน ว่า ควรมี ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ ดังนี้

1. มองกว้างไกลอย่างต่อเนื่องและพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ (Vision) สามารถที่จะกำหนดกลยุทธ์ในการบริหาร (Strategic Management)

2. สามารถที่จะวิเคราะห์สถานการณ์ (Analyze Situation) เพื่อกำหนดแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและนโยบายได้อย่างเหมาะสม

3. ไวต่อการรับข้อ มูลข่าวสารต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งสังคมภายนอกและภายในองค์กร ทั้งในและนอกเขตพื้นที่การศึกษารวมทั้งรู้จักวิเคราะห์ความเชื่อถือของข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ มาอีกด้วย

4. ความสามารถในการจัดระบบการสื่อสารให้ได้ผล (Effective Communication) เพื่อเชื่อมโยงข้อ มูลข่าวสารต่าง ๆ ได้ทั่วถึงทุกระดับขององค์กร หน่วยงาน / สถานศึกษาผู้บริหาร การศึกษามี้อาชีพต้องมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) เป็นอย่างดี

5. ความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล (Human Resources Management) ต้องสามารถวางแผนบุคคล สรรหาคัดเลือกกำหนดระบบงบประมาณ ความก้าวหน้าในอาชีพการ พัฒนาทรัพยากรบุคคลเพื่อให้ทราบแนวคิดทัศนคติต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น และนำมาเป็นข้อมูลในการ บริหารทรัพยากรบุคคล

6. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการบริหารสามารถที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาใช้เป็นแบบอย่างไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่การทำงาน แสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองไม่ว่า จะทางตรงหรือทางอ้อม สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทในการบริหารสถานศึกษา ได้แก่ บทบาทในการ

บริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป รวมถึงการเป็นผู้กำหนดทิศทาง เป็นนักจัดองค์การ เป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้สร้างแรงจูงใจ และที่สำคัญการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน จึงจะนำพาสถานศึกษาประสบความสำเร็จ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2554)

จากแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีบทบาทในการบริหารจัดการสถานศึกษา ได้แก่ บทบาทในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป บทบาทในการบริหารจัดการเรียนรู้ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ กำหนดกลยุทธ์ในการบริหารได้ มีคุณธรรมจริยธรรมในการบริหาร รวมถึงเป็นผู้ที่มีความสามารถในการปรับตัว รับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้

กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน

กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน เป็นกลยุทธ์ที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เพื่อลดสถานะทางอารมณ์และรักษาจิตใจให้อยู่ในสภาพสมดุล สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการบริหารไปสู่ยุคสังคมอาเซียน การจัดการความเครียดความวิตกกังวล การเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ มีดังนี้

1. กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาด้านกลไกป้องกันที่บรรลุดุติภาวะ เป็นกลไกทางจิตที่ถือว่ามึระดับสูงที่สุด เมื่อใช้แล้วจะนำไปสู่การปรับตัวและการมีสุขภาพจิตดี ผู้บริหารที่ใช้กลวิธานการป้องกันตนเองประเภทนี้จะสามารถบริหารงานให้ประสบความสำเร็จได้ โดยใช้กระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ PDCA มีการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ รวมถึงวางแผนการปฏิบัติงาน มีการมอบหมายงานแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน ผู้ร่วมงานมุ่งมั่นร่วมแรงร่วมใจสามัคคีกัน รวมถึงมีการควบคุมและตรวจสอบการใช้งบประมาณได้ กลวิธานการป้องกันตนเองประเภทนี้มักก่อให้เกิดศักดิ์ศรี และความภูมิใจแห่งตน

2. กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาด้านกลไกป้องกันแบบสู่สถานการณ์ วิธีการปรับตัวด้วยการเข้าเผชิญหน้ากับอุปสรรคหรือปัญหาที่มาจากกันความปรารถนาของตน ผู้บริหารที่ใช้กลวิธานการป้องกันตนเองประเภทนี้จะมีแนวทางการแก้ไขปัญหาในการบริหารงานที่สามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ด้วยการตั้งสติทำจิตใจให้สงบก่อน แล้วจึงวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา ประชุมปรึกษาหารือกันเพื่อวางแผน ระดมความคิดเห็น หาแนวทางแก้ปัญหา แล้วจึงลงมือแก้ไขปัญหา นั้น รวมถึงการนำศาสตร์พระราชามาประยุกต์ใช้ด้วย

3. กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาด้านกลไกป้องกันแบบประนีประนอม เป็นกลวิธานที่มีลักษณะแบบพบกันครึ่งทาง จะสู้ก็ไม่ใช่ หนีก็ไม่เชิง ใช้เพื่อลดความเครียด จึงเป็นรูปแบบที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้วิธีการใหม่ เปลี่ยนความต้องการหรือเป้าหมายใหม่ ผู้บริหารที่ใช้กลวิธานการป้องกันตนเองประเภทนี้ จะสามารถจัดการกับปัญหาความขัดแย้งภายในโรงเรียนได้โดยที่ผู้บริหารจะเป็นผู้ประสาน รับฟังปัญหา สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน วางแผนการแก้ปัญหา ใกล้เคียงประเด็นปัญหาด้วยความประนีประนอม ใช้ความใจเย็นและความอดทน

4. กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาด้านกลไกป้องกันแบบคาดการณ์ การที่บุคคลคาดการณ์หรือการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีเหตุผล สำหรับปัญหาหรือสิ่งทำให้เกิดความเครียดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นกลไกทางจิตที่มีทิศทางไปสู่เป้าประสงค์และมีการวางแผนอย่างรอบคอบในการเผชิญกับสิ่งที่น่ากลัว ผู้บริหารที่ใช้กลวิธานการป้องกันตนเองประเภทนี้ จะสามารถกำหนดทิศทางการบริหารงานภายในโรงเรียนได้ด้วยการวางแผนการปฏิบัติงาน กำหนดวิสัยทัศน์ หรือทิศทางการพัฒนาองค์กร และใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม รวมถึงใช้กระบวนการบริหารด้วยวงจรคุณภาพ PDCA

5. กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาด้านกลไกป้องกันแบบเลียนแบบ การที่บุคคลการเลียนแบบพฤติกรรม ทักษะคิด ค่านิยม ของบุคคล หรือสิ่งของที่ตนชื่นชอบ โดยการพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความรู้สึกทางจิตใจเพื่อช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของตัวเองโดยอาศัยความสำเร็จของบุคคลอื่น ตัวอย่าง

เช่น นำคำพูด หรือท่าทีของผู้ที่ล้อมโสมมาแสดงเมื่อเผชิญกับภาวะไม่สบายใจหรือความตึงเครียดเพื่อให้เหตุการณ์ผ่านไปได้ด้วยดี ผู้บริหารที่ใช้กลวิธานการป้องกันตนเองประเภทนี้ มักจะมีต้นแบบในการบริหารงาน โดยสังเกตเทคนิควิธีการบริหารของบุคคลอื่น แล้วจึงนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการบริหารของตน

บทสรุป

กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน เป็นกลยุทธ์ที่ผู้บริหารสถานศึกษาใช้เพื่อลดสภาวะทางอารมณ์และรักษาจิตใจให้อยู่ในสภาพสมดุล เมื่อใช้แล้วจะทำให้เกิดความสบายใจ สามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการบริหารไปสู่ยุคสังคมอาเซียน การบริหารจัดการบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ บทบาทในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล การบริหารทั่วไป รวมถึงการจัดการความเครียดความวิตกกังวล การเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ได้ กลวิธานการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน ได้แก่ 1) กลไกป้องกันที่บรรลุลุทธิภาวะเป็นกลไกทางจิตที่ถือว่ามีระดับสูงที่สุด เมื่อใช้แล้วจะนำไปสู่การปรับตัว และการมีสุขภาพจิตดี 2) กลไกป้องกันแบบสู้สถานการณ์ เป็นวิธีการปรับตัวด้วยการเข้าเผชิญหน้ากับอุปสรรคหรือปัญหาที่มาขวางกั้นความปรารถนาของตน 3) กลไกป้องกันแบบประนีประนอม เป็นกลวิธานที่มีลักษณะแบบพบกันครึ่งทาง จะสู้ก็ไม่ใช่ หนีก็ไม่เชิง ใช้เพื่อลดความเครียด จึงเป็นรูปแบบที่แสดงออกมาด้วยการเลือกใช้วิธีการใหม่ เปลี่ยนความต้องการหรือเป้าหมายใหม่ 4) กลไกป้องกันแบบคาดการณ์ เป็นการคาดการณ์หรือการวางแผนล่วงหน้าอย่างมีเหตุผล สำหรับปัญหาหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นกลไกทางจิตที่มีทิศทางไปสู่เป้าประสงค์และมีการวางแผนอย่างรอบคอบในการเผชิญกับสิ่งที่น่ากลัว และ 5) กลไกป้องกันแบบเลียนแบบ การที่บุคคลการเลียนแบบพฤติกรรม ทศนคติ ค่านิยม ของบุคคล หรือสิ่งของที่ตนชื่นชอบ โดยการพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความรู้สึกทางจิตใจเพื่อ

ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของตัวเองโดยอาศัยความสำเร็จของบุคคลอื่น ดังแสดง
ในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลวิธนาการป้องกันตนเองของผู้บริหารสถานศึกษาในอาเซียน

เอกสารอ้างอิง

- จิราภา เพียรเจริญ. (2556). บทบาทผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ของครูตามหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นิภา นิธยาน. (2559). การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- เต็มศักดิ์ คทวนิช. (2546). จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- ธัญญาภัทร์ เลิศจันทรากร. (2562). เทคนิคการพัฒนาบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- โมนาย อภิศักดิ์มนตรี. (2557). กลวิธีการป้องกันตัวเองของผู้บริหารสถานศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต). กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนทร โคตรบรรเทา.(2554). หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ปัญญาชน.